

Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz

Akademia Rolnicza w Szczecinie

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ NA TERENACH POGRANICZA POLSKO-NIEMIECKIEGO

1. Wstęp

Współpraca transgraniczna ma w Europie Zachodniej wieloletnią tradycję i bogate osiągnięcia, które zasługują na poznanie, ocenę i upowszechnienie na obszarach przygranicznych Europy Środkowo-Wschodniej. Euroregionalizacja jest obecnie powszechnie uznawana za szczególną formę szeroko pojętych procesów regionalizacji i integracji europejskiej. W procesach tych szczególną uwagę zwraca się na porozumienie pomiędzy Polską a Niemcami, wspólnych m.in. dzięki realizacji wspólnych przedsięwzięć społeczno-gospodarczych.

Integracja Polski z Unią Europejską wymusza konieczność nowego spojrzenia na problemy obszarów przygranicznych, gdyż nabrały one strategicznego znaczenia w regionalnym rozwoju kraju oraz kształtowaniu relacji przestrzennych i powiązań integracyjnych w Europie.

Celem przeprowadzonych badań było przede wszystkim określenie możliwości rozwoju przedsiębiorczości na bazie zasobów lokalnych oraz poznanie roli, efektów i wpływu współpracy euroregionalnej i porozumień transgranicznych na rozwój społeczno-gospodarczy przygranicznych regionów Polski.

2. Metodyka badań i materiał empiryczny

Badania przeprowadzono metodą analityczną i bezpośredniej obserwacji na podstawie specjalnie opracowanych ankiet. Respondentami byli pracownicy administracji państwowej i samorządowej oraz rolnicy i przedsiębiorcy. Badaniem objęto 140 gmin z terenów pogranicza polsko-niemieckiego w latach 2003-2005. Zebrane materiały opracowano metodami analiz ilościowych, stosując podejście systemowe. Ma-

teriał empiryczny obok literatury przedmiotu stanowiły dane statystyczne z urzędów gminnych położonych na pograniczu polsko-niemieckim oraz bezpośrednie rozmowy z przedsiębiorcami i rolnikami zamieszkującymi omawiane tereny przygraniczne.

3. Problemy rozwoju przedsiębiorczości

Specyfika gminy mogąca przyciągnąć inwestorów z Polski to przede wszystkim walory krajobrazowe i architektoniczne w badanych 51 gminach, co stanowi 48,8% wszystkich analizowanych. Na pytanie, jakie czynniki mogą spowodować przyciągnięcie inwestorów z zagranicy, 21,8% gmin odpowiedziało, że walory krajobrazowe i architektoniczne, 20,2% respondentów – położenie gminy w pobliżu granicy, atrakcyjne tereny pod budownictwo i inwestycje – 9,6%, bliskość aglomeracji miejskiej – 8,4%, a tania siła robocza i niska cena gruntów – 9,2% respondentów.

Warunki dla rozwoju przedsiębiorczości w badanych gminach w opinii wójtów i burmistrzów są: raczej sprzyjające: tak odpowiedziało 87 respondentów, co stanowi 62,6%; sprzyjające 30,9% i niesprzyjające 6,5%. Ocena sprawności instytucji wiejskich w rozwoju przedsiębiorczości była niska w 49,3% gmin, średnia w 48,5% gmin i wysoka – 2,2% gmin. Ocena aktywności samorządu lokalnego w rozwoju przedsiębiorczości – jako średnią oceniło 88 respondentów, co stanowi 63,8% odpowiedzi; wysoką 33, tj. 25,4%, oraz niską 15, co stanowi 10,9% ankietowanych. Na pytanie o ocenę aktywności liderów życia społeczno-gospodarczego w gminie niską ocenę dało 70 respondentów, co stanowi 51,1% odpowiedzi; średnią 37, tj. 27% odpowiedzi, i wysoką 30, tj. 21,9% ankietowanych.

Na pytanie, kto w gminie pomaga ludziom rozwijać działalność gospodarczą – ankietowani odpowiedzieli: samorząd lokalny – 1,96%, urząd gminy – 1,69%, banki – 1,76% oraz inni, jak: ODR-y, samorząd wiejski, inkubator przedsiębiorczości, instytucje pozarządowe czy rodzina. Inne pytanie dotyczyło istnienia w gminie systemu ulg i preferencji podatkowych dla podmiotów gospodarczych. „Tak” odpowiedziało 71,7% ankietowanych, a „nie” – 28,3%. Rodzaje ulg i preferencji dla podmiotów gospodarczych to: czasowe odroczenie opłat dzierżawy – 0,9% odpowiedzi, umorzenie podatków – 25,4%; opłaty dokonywane w ratach – 20,5%, procentowe zmniejszenie podatków – 15,3% oraz zatrudnienie bezrobotnych – 19% odpowiedzi.

Na pytanie, czy w gminie istnieją firmy z kapitałem zagranicznym, „tak” odpowiedziało 62,8% gmin. Nie udzieliło odpowiedzi – 37,2% gmin. Średnio na gminę przypada 3,2 firmy, a maksymalnie 10. Rodzaj firm, w których działa firma z kapitałem zagranicznym, to: najczęściej jest firm branży rolniczej – 71,6% i drzewnej – 34,6%, natomiast znacznie mniej w branży papierniczej i transportowej – po 3,7%; odzieżowej i obuwniczej – po 8,6%. Liczba zatrudnionych osób w firmach zagranicznych: najczęściej, bo 25,5% zatrudniają firmy posiadające 6-15 pracowników; 22,4% zatrudniają firmy 1-5 pracowników i 18,1% zatrudniają firmy o więcej niż 100 pracownikach.

Na pytanie, czy gmina ma przygotowane oferty dla inwestorów, odpowiedziało pozytywnie 105 gmin (75,0%), a 35 odpowiedziało negatywnie. Przygotowanie oferty dla inwestorów i ich forma: 105 gmin, tj. 95% ma przygotowane oferty, w tym katalog ofert inwestycyjnych, 60 gmin (56,6%) stronę internetową – 76 gmin (71,7%); foldery i publikacje w prasie 32 gminy (30,2%). System obsługi inwestorów w badanych firmach: 78 gmin (61,4%) posiada system obsługi inwestorów; 36 gmin (20,5%) posiada oferty inwestycyjne dotyczące gminy, 66 gmin (52,05%) zatrudnia osobę do kontaktów.

Promocję gminy prowadzono w 135 podmiotach, tj. 96,4% gmin; w 113 gminach (83,7) opracowano foldery o profilu gospodarczym, turystycznym i kulturalnym; udział w targach wzięło 46 gmin (34,1%), w tym po 15 – w Berlinie i Poznaniu oraz 3 w Katowicach; gadzety reklamowe, upominki 66 gmin (48,9%); reklamy 43 gminy (31,9%); plansze i plakaty 34 gminy (25,26%); firmy promocyjne 27 gmin (20%); strony internetowe 81 gmin (60%) oraz imprezy kulturalno-sportowe 61 gmin (45,2%).

Partnerskie kontakty prowadziło 111 gmin. Najwięcej kontaktów dotyczyło kultury – 53 gminy oraz kontaktów gospodarczych – 42. Występują też kontakty partnerskie dotyczące wymiany młodzieży – 17 gmin (23,9%); kontakty dotyczące promocji gmin (42,35%) oraz sportu i ochrony środowiska – po 23 gminy, tj. 32,4%. Za współpracą lokalnych podmiotów gospodarczych wypowiedziało się 42 respondentów, co stanowi 35%, i tyle samo było przeciwników. Brakowało odpowiedzi na ten temat 30 respondentów, co stanowi 30% gmin.

Z prowadzonych badań wynika, że wspiera przedsiębiorczość 87 gmin (100%), z tego organizuje szkolenia dla MSP 16 gmin (18,4%); spotkania z przedsiębiorcami aż 80 gmin (92%) i nawiązało współpracę z przedsiębiorstwami 14 gmin (16,1%). Na pytanie, czy w urzędzie gminy istnieje samodzielne stanowisko ds. promocji i rozwoju przedsiębiorczości, pozytywnie odpowiedziało 39,1% respondentów, natomiast 60,9% wypowiedziało się, że takie stanowisko nie istnieje.

4. Współpraca euroregionalna gmin

Współpracę z Niemcami można określić jako bardzo dobrą. Powołana została Rządowa Rada ds. Ochrony Środowiska i 8 grup roboczych do realizacji wspólnych projektów dotyczących m.in. budowy oczyszczalni ścieków w Świnoujściu czy elektrociepłowni w Gliwicach, zakazu importu odpadów oraz wspólnego parku narodowego.

Jeżeli chodzi o oddziaływanie pobliskiej granicy na napływ osób podejmujących pracę: negatywnie – 56 gmin (58,3%) udzieliło odpowiedzi, „słabo” 22 gminy (22,9%), „średnio” – 4 gminy (4,2%) i „silnie” 2 gminy (2,1%) oraz 12 gmin odpowiedziało „trudno powiedzieć”. Jeśli chodzi o napływ z zagranicy osób sprzedających towar, to wypowiedziało się: w ogóle 46 gmin (48,4%), „słabo” 27 gmin (28,4%), „średnio” 10 gmin (10,5%) i „silnie” 1 gmina (1,1%) oraz 11 gmin wyraziło opinię „trudno powiedzieć”. Natomiast na temat osób robiących zakupy wypowie-

działo się: 36 gmin (37,2%) – „słabo”, 24 gminy (24,7%) „średnio”, a 20 gmin (20,6%) „wcale” i 15 gmin (15,5%) „silnie”, 2 gminy (2,1%) – „trudno powiedzieć”.

Korzyści dla gminy, jakie przynosi bliskość granicy, ze względu na współpracę z gminami leżącymi po stronie niemieckiej: 38 gmin (31,1%) wypowiedziało opinię, że średnie, 30 gmin: małe, 20 gmin: duże, 21 gmin: żadne, 13: trudno powiedzieć i 18 gmin: brak danych. Rekrutacja sprzedawców i kupujących ze względu na pochodzenie: najczęściej z terenu gminy, zarówno sprzedających (78,3%), jak i kupujących (75,65%); następnie z terenu województwa znacznie mniej sprzedających (12,8%) i kupujących (7%), a z terenu kraju zaledwie 6,4% sprzedających i 6% kupujących. Najmniej sprzedających jest z zagranicy (2,5%), natomiast kupujących znacznie więcej (11,4%). Zakres i formy współpracy z partnerem po drugiej stronie granicy dotyczą zwłaszcza imprez kulturalnych – 78 gmin (89,5%), mniej natomiast dotyczy współpracy lokalnych środowisk gospodarczych – 30 gmin (32,6%).

Wpływ współpracy transgranicznej na aktywizację społeczno-gospodarczą gmin jest niewielki: „tak” odpowiedziało 70 gmin (53%), „żaden” – 22 gminy (16,7%), „duży” – 10 gmin (13,6%); łącznie udzieliły informacji 132 gminy (94,3%) oraz z 8 gmin nie uzyskano danych. Współpraca transgraniczna zależy przede wszystkim: od ogólnej poprawy finansowej budżetów województw, gmin – taką opinię wydało 69 gmin (52,7%) z udziałem 26,3% ankietowanych; od uznania przez społeczność pogranicza współpracy transgranicznej za ważny element aktywizacji obszarów i zwiększenia zaangażowania społeczeństwa w ten proces 57 gmin (43,5%) z udziałem 21,8% ankietowanych; od większego zaangażowania we współpracę transgraniczną urzędów administracji państwowej i samorządowej – 55 gmin (94,2,0%) z udziałem odpowiedzi 21% ankietowanych; od zwiększenia aktywności podmiotów gospodarczych i instytucji przemysłowo-handlowych w zakresie współpracy transgranicznej – 54 gminy (41,2%) i od ujednolicenia przepisów prawnych po obu stronach granicy w zakresie współpracy transgranicznej – 27 gmin (20,6%). Łącznie opinię swoją wyraziło 131 gmin, co stanowi 93,6%. Brakowało danych z 9 gmin.

Czynniki odgrywające decydującą rolę w rozwoju współpracy transgranicznej to procesy integracji europejskiej, rozwiązania prawne, aspekty gospodarcze, czynnik ludzki i kapitał. Według przedstawicieli 55 gmin (57,3%) korzyści rysujące się w związku z rozwojem współpracy transgranicznej na pograniczu Polski i Niemiec to przede wszystkim zwiększenie obrotów handlowych i zacieśnienie więzów partnerskich.

5. Zakończenie

Obecnie największą rolę w rozwoju przedsiębiorczości i agrobiznesu na obszarach przygranicznych mogą odegrać instytucje otoczenia biznesu. Najbardziej popularne instytucje otoczenia biznesu to organizacje samorządu gospodarczego i kupieckiego. W społeczno-gospodarczym rozwoju tych obszarów ważną rolę winny ode-

grać również kontakty gmin i miast po obu stronach granicy. Najważniejsze dzisiaj kierunki nawiązywania kontaktów to kultura i partnerskie stosunki gospodarcze.

Wydaje się, że w najbliższej przyszłości perspektywy współpracy transgranicznej i rozwoju przedsiębiorczości na przygranicznych obszarach wiejskich będą w dużym stopniu zależały od:

- rozwiązań prawnych, finansowych, informacyjnych, politycznych i infrastrukturalnych,
- czynnika jakości produktów żywnościowych, który w dużym stopniu decyduje o ich konkurencyjności na rynkach Unii Europejskiej.
- potrzeby wprowadzania do produkcji nowych technologii, a zatem i ustawicznej edukacji dla przedsiębiorstw i decydentów gmin przygranicznych, żeby utrzymać się i dalej rozwijać na rynku krajowym i zagranicznym.

Literatura

- Godlewski J., *Elementy współpracy regionalnej województwa szczecińskiego*, [w:] *Współpraca transgraniczna jako szansa dla rozwoju obszarów wiejskich w aspekcie wejścia Polski do Unii Europejskiej*, AR, Szczecin 1999, s. 5-8.
- Kamińska A., *Ekologia – wybór przyszłości*, Tempno Jep 1992, s. 344.
- Karwowski J., Burlita A., *Handel przygraniczny jako jedna z form aktywizacji gospodarczej*, [w:] *Przeobrażenia społeczno-ekonomiczne obszarów wiejskich pogranicza zachodniego*, red. M. Kłodziński, A. Rosner, PAN IRWiR, CN-W SGGW, 1996.
- Mickiewicz A., Mickiewicz B., Mickiewicz P., *Transgraniczna współpraca polsko-niemiecka w ochronie środowiska przyrodniczego*, AR, Szczecin 2004, s. 184.
- Przedsiębiorczość w rolnictwie i na obszarach wiejskich*, red. A. Lewczuk, t. 1, Wydawnictwo CROW-UWM, Olsztyn 2002, s. 347.
- Sekutera G., Worobjow, *Barьеры i ograniczenia polsko-niemieckiej współpracy w zakresie rozwoju obszarów przygranicznych. Osiągnięcia transgranicznej współpracy polsko-niemieckiej w społeczno-gospodarczej aktywizacji obszarów przygranicznych*, AR, Szczecin 2003, s. 23-28.
- Wawrzyniak B., *Doradztwo w agrobiznesie*, WSHE, Włocławek 2000, s. 107.

ENTERPRISE ON POLISH-GERMAN BORDERLAND

Summary

The aim of the paper is presentation of enterprise development on Polish-German borderland. The state, possibilities and problems of enterprise development together with euroregional cooperation of German and Polish parishes are also described in the paper.